

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
Кухарук Ольги Юрївни
«Особливості етнічної ідентичності представників різних етномовних
груп українського студентства»,
представлену на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних
наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія
соціальної роботи

Актуальність дослідження етнічної ідентичності представників різних етномовних груп українського студентства не викликає сумнівів. Це особливо важливо в світлі динамічних суспільно-політичних процесів вітчизняного соціуму в якому стверджуються нові ідентичності сучасного українця. Такі процеси зумовлюють необхідність суттєвих змін в освіті та науці, щодо виховання свідомої, відповідальної особистості. Адже для нашої країни є важливими не просто висококваліфіковані фахівці, а відповідальні, національно свідомі громадяни з багатим духовним світом. Оскільки високодуховна і високоморальна людина, яка відчуває в собі етнічну належність як цінність, здатна впоратися з вимогами та завданнями, що нині постають перед нашою державою.

Тема дисертаційного дослідження О. Ю. Кухарук є складовою науково-дослідних тем лабораторії методології психосоціальних та політико-психологічних досліджень Інституту соціальної та політичної психології НАПН України «Націєтворчий та конфліктологічний потенціал форм соціально-психологічного мислення» (2017-2019 рр., державний реєстраційний номер 0117U000193).

Дисертаційне дослідження О. Ю. Кухарук представляє собою глибоку і закінчену роботу, логічно й чітко структуровану та виконану на високому кваліфікаційному рівні.

Мета, об'єкт і предмет дослідження, визначені автором, відображають логіку теоретичного аналізу та емпіричного дослідження проблеми. Мета

дослідження визначена достатньо чітко, поставлені завдання підпорядковані її досягненню. Використана теоретична база повною мірою забезпечує висвітлення проблематики та можливість вирішення дослідницьких завдань.

У першому розділі роботи «Теоретичні засади вивчення особливостей етнічної ідентичності різних етномовних груп» автором проведено змістовний аналіз етнічної та етномовної ідентичностей, особливостей їх взаємозв'язку, представлено український вимір проблеми етнічної та етномовної ідентичностей у різних етномовних групах.

Навівши визначення основних понять – етнічна ідентичність, етномовна ідентичність, етномовна група – Ольга Юрійвна особливу увагу приділяє аналізу їх структури, виокремленню теоретичних положень, що мають пояснювальний потенціал для характеристики взаємозв'язків між цими видами соціальної ідентичності (теорія інтегральної особистості В. Мерліна, теоретичні ідеї щодо зв'язків і взаємовпливів видів соціальної ідентичності Дж. Міда та Дж. Фінні, теорія складності соціальної ідентичності). У роботі автор також аналізує особливості проблем етнічної та етномовної ідентичностей в Україні, визначає її гостру суспільну актуальність та необхідність об'єктивного емпіричного дослідження означеної проблематики.

У другому розділі «Організація та методичне забезпечення емпіричного дослідження особливостей етнічної ідентичності представників етномовних груп українського студентства» представлена характеристика етапів емпіричного дослідження, описано показники етнічної та етномовної ідентичностей, здійснено опис вибору, розробки та апробації методик, наведено підсумки пілотного етапу та охарактеризовано хід і особливості основного етапу дослідження.

Кожен із трьох етапів емпіричного дослідження сплановано і реалізовано відповідно до вимог проведення такого виду роботи. На підготовчому етапі розроблена чітка і прозора програма дослідження, визначені основні емпіричні індикатори та критерії виокремлення етномовних груп, відібрано відповідні методи.

Особливої уваги заслуговує розробка, апробація та подальше застосування авторської методики «Етномовна ідентичність», яка створена із дотриманням усіх необхідних процедурних вимог (валідність, ретестова надійність, внутрішня узгодженість тощо) та дає можливість досліджувати означену ідентичність як окремий вид соціальної ідентичності, зокрема особливості прояву афективних та когнітивних її характеристик.

У третьому розділі «Особливості прояву і взаємозв'язків етнічної та етномовної ідентичностей представників етномовних груп українського студентства» визначено їхні соціально-психологічні характеристики, описано особливості прояву етнічної та етномовної ідентичностей у представників цих груп, здійснено порівняння особливостей їх прояву у різних етномовних групах, описано особливості взаємозв'язків характеристик етнічної та етномовної ідентичностей, запропоновано психологічно обґрунтовані рекомендації щодо здійснення мовної політики в Україні. Зокрема, запропоновано оригінальну класифікацію етномовних груп українського студентства на основі поєднання етнічного (належність до українського етносу) та етномовних критеріїв (рідна мова та мова спілкування). На основі цієї класифікації виділено 5 етномовних груп, що відображають основні стратегії етномовної ідентифікації українського студентства.

В результаті ґрунтовного емпіричного дослідження дисертанткою виявлено особливості етнічної ідентичності представників різних етномовних груп, які відображаються у міжгрупових відмінностях прояву її характеристик. Показано, що міжгрупові особливості етнічної ідентичності проявляються, насамперед, як відмінності в її етномовних символічно-афективних характеристиках, за котрими простежуються найбільш значущі відмінності в її проявах. У роботі також з'ясовано, особливості взаємозв'язків етнічної та етномовної ідентичностей українського студентства. Доведено, що етномовні характеристики етнічної ідентичності інтегровані в її структуру, але не є універсальним предиктором загальних особливостей.

Вдумливий та професійний аналіз результатів дослідження, багатопланове проникнення у психологічну сутність процесів етнічної

ідентичності – свідчить про високий рівень кваліфікації автора роботи. Результати дослідження та їх опис сприймаються переконливо, не викликає сумнівів процедурно-діагностична складова емпіричного дослідження та інтерпретація його результатів.

У цілому оцінка дисертації О. Ю. Кухарук дозволяє відзначити актуальність, наукову новизну, теоретичну та практичну значущість, чітко сформульований методологічний апарат, ґрунтовний теоретичний аналіз досліджуваної проблеми та вибір методів дослідження, ретельно сплановане емпіричне дослідження та проаналізовані його результати, достатньо обґрунтовані висновки, що відповідають поставленим завданням.

Дисертаційна робота та автореферат оформлені відповідно до чинних нормативних вимог. Зміст автореферату відображає основні наукові положення дисертації.

Слід відмітити логічність та послідовність дисертаційної роботи. Список опрацьованих дисертанткою джерел відзначається широтою та глибоким аналізом. Застосування адекватних методів статистичної обробки отриманих емпіричних даних сприяє досягненню мети дослідження.

Заслуговує позитивної оцінки обсяг вибірки досліджуваних – 702 особи, із яких 95 осіб взяло участь в пілотному дослідженні та 607 осіб – в основному емпіричному дослідженні. Варто також відзначити розподіл вибірки за такими критеріями як: регіон проживання, тип поселення, з якого походить студент, його геополітичні уподобання. Дані критерії якісно покращили глибину досліджуваного явища.

Основні результати дисертації О. Ю. Кухарук повною мірою викладені у публікаціях авторки та апробовані на наукових конференціях і семінарах.

При загальному позитивному враженні від дисертаційної роботи є деякі зауваження і побажання, які б, на наш погляд, покращили роботу:

1. У першому розділі дисертації здійснено ґрунтовний теоретичний аналіз досліджуваної проблеми, проте більш широкий аналіз сучасних зарубіжних досліджень міг сприяти поглибленню розуміння її особливостей.

2. Висновки до розділу 1 не в повній мірі передають зміст теоретичного розділу роботи, що зменшує значущість теоретичного аналізу проблеми, який представлено у цьому розділі дисертації.

3. Практична цінність роботи суттєво збільшилася б завдяки розширенню запропонованих дисертанткою практичних рекомендацій до рівня тренінгової, навчальної програми щодо здійснення мовної політики в Україні з урахуванням специфіки 5 етномовних груп етномовної ідентичності українського студентства.

Висловлені зауваження не знижують обґрунтованої вище позитивної оцінки дисертаційного дослідження, яке є завершеною науковою працею та має наукову та теоретичну цінність.

Отже, дисертаційна робота «Особливості етнічної ідентичності представників різних етномовних груп українського студентства» відповідає вимогам п.11, п.12 та п.13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року №567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., та № 567 від 27.07.2016 р.), що висуваються до кандидатських дисертацій, а її автор Кухарук Ольга Юріївна заслуговує здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи.

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук,
асистент кафедри загальної психології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Р. Ю. Синельников